

ePooki 34/2016[Tulosta julkaisu](#) :: [Lataa PDF](#) :: [Piilota viittausohje](#) :: [Piilota metatiedot](#)

Inklusiivinen oppimisympäristö – Osallisuutta parhaimmillaan

Koukkari Marja

21.12.2016 ::

Metatiedot**Nimeke:** Inklusiivinen oppimisympäristö – Osallisuutta parhaimmillaan**Tekijä:** Koukkari Marja**Aihe, asiasanat:** ammatillinen erityisopetus, ammatilliset opettajat, inklusio, oppimisympäristö, pedagogiikka**Tiivistelmä:** "Toiminnan kehittymiseen vaikuttivat positiivinen asennoituminen, joka ilmeni myönteisenä ilmapiirinä ja muutosmyönteisyytenä, ja keskusteleva kulttuuri, joka ilmeni keskustelutaitona ja tietoisuutena asioista."

Inklusiivinen oppimisympäristö, opiskeluyhteisö kaikille, on kuntoutusta parhaimmillaan henkilölle, joka tarvitsee erityistä tukea ja ohjausta opintojensa eteenpäin saattamisessa. Opettajan asenne ja valmius kohdata erilaisuutta ja kunnioittaa erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan tarpeita muodostaa kuvan opettajan ihmiskäsityksestä. On kyse filosofisesta kysymyksestä ihmisen ainutlaatuisuuden olemassaolossa. Pedagogisesti tämä tarkoittaa aitoa opiskelijälähtöistä toiminta- ja vuorovaikutuskulttuuria.

Inklusiivinen oppimisympäristö asettaa koulutuksen järjestäjät monien haasteiden eteen, mutta samalla se tarjoaa myös mahdollisuuksia uusien ja raikkaiden pedagogisten ratkaisujen etsimiseen, löytämiseen ja kokeilemiseen. Koulutusorganisaation valmius kaikille yhteisen oppimisympäristön mahdollistajana on yhteydessä siihen, kuinka hyvin sen toimintakulttuuri ja strategiset arvopäämäärät kannustavat henkilöstöä avoimeen vuorovaikutukseen, yhteistyöhön, osallisuuteen ja vastuuseen opiskelijälähtöisen pedagogiikan toteuttamisessa ja kehittämisessä. Inklusiivinen oppimisympäristö osallistaa kaikki toimijat vaikuttamaan yhteisen hyvän löytämiseen.

Julkaisija: Oulun ammattikorkeakoulu, Oamk**Aikamääre:** Julkaistu 2016-12-21**Pysyvä osoite:** <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe2016113030088>**Kieli:** suomi**Suhde:** <http://urn.fi/URN:ISSN:1798-2022>, ePooki - Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut**Oikeudet:** Julkaisu on tekijänoikeussäännösten alainen. Teosta voi lukea ja tulostaa henkilökohtaista käyttöä varten. Käyttö kaupallisiin tarkoituksiin on kielletty.

Näin viittaat tähän julkaisuun

Koukkari, M. 2016. Inklusiivinen oppimisympäristö – Osallisuutta parhaimmillaan. Teoksessa H. Honkanen (toim.) 2016. Tehdään yhdessä ja opitaan toisilta – Osallisuus ja yhteistoiminta koulutuksen ja kuntoutuksen kehittämisessä. ePooki. Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut 34. Hakupäivä xx.xx.201x. <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe2016113030088>.

”Kyllä se meillä on hyvä asia koulutuksessa, että erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat ovat kaikkien mukana eikä siinä ole mitään lisäongelmia tullut.” ^[1]

Inklusiivisella oppimisympäristöllä tarkoitetaan kaikille opiskelijoille yhteistä oppimisyhteisöä, jossa jokainen tuntee olevansa tasavertainen toisten joukossa. Se on filosofinen kysymys ihmisarvosta ja omassa arkitodellisuudessaan elävän ihmisen arvostuksesta. Ammattikorkeakoulu on oivallinen esimerkki oppimisympäristöstä, jossa opiskelija saa edetä opinnoissaan henkilökohtaisen suunnitelmansa mukaisesti ja hänen tuen tarpeitaan tunnistetaan opintojen aikana. Ammattikorkeakouluissa on yhä enemmän opettajia, joilla on erityisosaamista myös erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden ohjaamiseen. Inklusiivisessa oppimisympäristössä jokainen opettaja on vastuussa siitä, että opiskelijan henkilökohtainen opintopolku voi toteutua joustavasti ja laadukkaasti. Inklusiivisuudessa on perimmältään kyse ihmisen erilaisuuden kohtaamisesta ja opettajuuden eettisen ajattelun näkyväksi tekemisestä. Suurimmat esteet matkalla kohti inklusiivista, kaikille yhteistä, opiskeluyhteisöä ja yhteiskuntaa liittyvät ihmisten käsityksiin erilaisuudesta sekä asenteesta kohdata erilaisuutta. Esteet eivät välttämättä liity opettajien periaatteellisiin asenteisiin eivätkä koulutuksen järjestäjän organisatorisiin valmiuksiin vastaanottaa erityistä tukea tarvitsevia opiskelijoita, vaan erilaisuuteen suhtautumisen tavat ilmenevät yllättävissä ja ennalta arvaamattomissa tilanteissa. Jokainen ihminen osallistaa itsensä työ- ja opiskeluyhteisöön asenteineen, kokemuksineen ja odotuksineen. ^[2]

Opettajat ovat kaikkialla Euroopassa kokeneet suurimmaksi haasteeksi työssään oppijoiden erilaisuuden kohtaamisen. Koulutuspoliittisessa keskustelussa erilaisuutta lähestytään kognitiivisena, kielellisenä, kulttuurillisena, etnisenä tai sukupuoleen liittyvänä kysymyksenä. ^[3] Suurimmat esteet matkalla kohti

inklusiivista koulutusta ja yhteiskuntaa liittyvät ihmisten käsityksiin erilaisuudesta sekä asenteesta kohdata erilaisuutta. Erilaisuuteen suhtautumisen tavat ilmenevät yllättävissä ja ennalta arvaamattomissa tilanteissa. [2]

Ryhmään, toisten yhteyteen kuuluminen on yksi ihmisen perustarpeista. Juuri tämän tarpeen täyttämisestä on kyse rakennettaessa inklusiivista oppimisympäristöä. Haasteena on se, kuinka koulutuksen järjestäjä, työyhteisö, opettajat ja opiskelijat toimivat, että mahdollisimman moni saa kokea kuuluvansa yhteisöön. Onko aihetta pohtia ihmisyiden olemassaolon filosofista peruskysymystä - kuka on erilainen ja kuka samanlainen? Onko erityisen tuen tarve erilaisuutta vai pedagogisten ratkaisujen kehittämistä edellyttävää moninaisuutta?

Osallisuuteen ohjaaminen

Ammatillisen opettajan pedagogista toimintaa ohjaavat erilaiset opettamisen ja oppimisen strategiat, uskomukset, arvot ja substanssialan osaaminen. Pedagogisten uskomusten ja ennakkokäsitysten tunnistaminen, niiden tutkiminen ja reflektointi ovat energiaa opettajan työssä kehittymiselle ja työhyvinvoinnin edistämiseksi. Tämä tarkoittaa opettajan osaamisessa taitoa ja herkkyyttä havainnoida omaa toimintaansa, reflektoida kriittisesti omaa työtään, ajattelutapojaan, toimintakäytäntöitään sekä opiskelijan kohtaamiseen liittyviä valmiuksiaan. Inklusiivisessa oppimisympäristössä toimiminen edellyttää opettajalta osaamista erityisen tuen tarpeen tunnistamiseen sekä henkilökohtaisten opintopolkujen ohjaamiseen.

"Opettajaksi oppiminen ei ole vain tietojen, taitojen ja kompetenssien kehittämistä, vaan oleelliselta osaltaan se on tulemista opettajaksi." [4] [5]

Koulutuksen tehtävänä on varmistaa, että työelämän todellisuus ja koulutuksen tavoitteet kohtaavat. Tähän liittyy mainiosti kuvaus tulevaisuuden opettajan erilaisista rooleista: toimiminen luovasti entistä avoimemmissa oppimisympäristöissä, toimiminen henkilökohtaisena valmentajana yksilöllisissä oppimisympäristöissä, digiosaamisen hallitsija, verkosto- ja yhteistyöosaamisen kehittäjä, pedagogisten vaihtoehtojen innovoija ja tulevaisuuden signaalien tunnistaja. [6] [7] [8] Koulutuksen järjestäjän tehtävänä on myös varmistaa oppimisympäristön esteettömyys, joka mahdollistaa opiskelijan osallisuuden niin fyysisten, psyykkisten kuin sosiaalisten esteiden näkökulmat huomioiden. Esteettömyys on inklusiivisen oppimisympäristön tunnusmerkki.

Osaamisperusteinen opetussuunnitelma mahdollistaa henkilökohtaisten opintopolkujen rakentamisen ja opiskelijoiden kaikenlaisen osaamisen arvostamisen. Hyvät itsensä johtamisen taidot omaava opettaja osaa kohdata uudistuksen mukanaan tuomat pedagogiset ja opetussuunnitelman ideologiset muutokset ammatillisesti ja työnsä sisältöä virkistäen. Nissilän & al. [9] mukaan ammatillisen opettajan työtä kuvaa jatkuva muutos, jossa osaamisperusteinen pedagogiikka koetaan opiskelijoiden osaamista vahvistavana voimavarana sekä opettajan työtä motivoivana tekijänä. Osaamisperusteisuuden pohjautuva opetus ja ohjaus edellyttävät aitoa vuorovaikutusta työyhteisön jäsenten sekä opiskelijoiden kesken. Opettajat kokevat iloa ja tyytyväisyyttä työhönsä yhteisopettajuuden ja yhteisöllisen osallisuuden kautta. [9] [10] [11]

Opettajuus inklusiivisessa kontekstissa

Inklusiivisuus ilmiönä asettaa kyseenalaiseksi käsitteet erilaisuus, erityisyys, erityisopetus, erityinen tuki ja erilainen oppija. Tätä ilmiötä pohtivat myös opettajat ja erityisopettajat työnsä muutosta kuvatessaan [12] [13] [14]. Asiantuntijuus inklusiivisessa oppimisympäristössä jakautuu kaikille toimijoille, jossa moniammatillinen osaaminen ja yhteisopettajuus ovat opettajan osaamisen vaatimuksia substanssiosaamisen lisäksi. Opiskelijoiden entistä joustavammasta opintopolusta ja opiskelijoiden moninaisuus ovat lisänneet jokaisen opettajan osaamista vastata yksilöllisesti opiskelijoiden vaihteleviin oppimisen ja tuen tarpeisiin. [14] Erityinen tuki on erityisen hyvää tukea, josta hyötyvät kaikki opiskelijat. Miettinen [15] liittää inklusiivisen oppimisympäristön rakenteeseen opettajan erityispedagogisen osaamisen, jota hän perustelee opiskelijalähtöisyyden ja mahdollisimman yksilöllisen opiskelun ohjauksen näkökulmasta. Tällainen ohjaus on koulutuspoliittisten linjausten mukaista pedagogiikkaa ja se edistää opiskelijoiden tasa-arvoisia kouluttautumisen mahdollisuuksia. Jotta toiminta olisi tuloksellista ja opiskelijan oppimista ja elämää edistävää, tulisi ammatillisen erityisopetuksen pedagogista pohjaa edelleen kehittää ja laajentaa yleisissä ammatillisissa oppilaitoksissa, koska erityisopetuksen toteuttamisessa on tunnistettu epätasaisuutta eri koulutuksen järjestäjien välillä. [15]

Ammatillisen opettajan perustaito on vuorovaikutusosaaminen. Wihersaari [16] toteaa väitöskirjassaan, että opettajuuden ydin on ammatillisessa ja aikuismaisessa kohtaamisessa. Kohtaaminen muodostaa aktiivisen

vuorovaikutussuhteen opiskelijan ja opettajan välille. Tätä suhdetta Wihersaari nimittää dialogiksi eli vastavuoroiseksi kohtaamiseksi, jossa molemmat osapuolet antavat ja jakavat jotain itsestään toisilleen.

Olennainen osa hedelmällistä ja tavoitteellista vuorovaikutussuhdetta on kunnioitus ja luottamus. Luottamus merkitsee uskoa siihen, että yhteisen toiminnan avulla muutos on mahdollista ja tavoitteiden toteutuminen todennäköistä. Luottamus sisältyy kunnioittavaan kohtaamiseen ja kunnioitus puolestaan edistää luottamuksen syntymistä vuorovaikutustilanteessa. ^[17] ^[18] ^[19]

Kuuntelun ja kuulluksi tulemisen ymmärtäminen opettajan pedagogisena taitona on ydinosaamisen keskiössä. Onnistunut kuuntelu vuorovaikutustilanteessa on aktiivista, jossa on läsnä motivoiva elementti. ^[20] ^[21]

Itsensä johtamisen taito opettajan työssä on suuri vahvuus, joka luo pohjan opiskelijan ymmärtämiseen ja opiskelijalähtöiseen vuorovaikutukseen. Kun opettaja osaa johtaa itseään, hän osaa johtaa ammatillisesti ja aikuisen roolissa myös opiskelijaa. Tärkeää itsensä johtamisessa on myös kokonaisvaltainen itsestä huolehtiminen ja omien voimavarojen suuntaaminen haluamallaan tavalla. ^[22]

Onnistunutta vuorovaikutustilannetta kuvataan usein ilmapiiriä havainnollistavin adjektiivein; leppoisa, myönteisiä tunteita herättävä, välitön, helppo, humoristinen, hauska jne. Hirvihuhta ja Litovaara ^[17] kutsuvat tällaista vuorovaikutustilannetta käsitteellä keveys. Sillä ei tarkoiteta suhteen pinnallisuutta eikä tavoitteiden puuttumista, vaan korostetaan aitoa ja voimistavaa läsnäoloa. Tuen ilmapiirissä on turvallista ja helppoa luoda kontakti opiskelijaan ja kuunnella häntä. Tällainen ilmapiiri synnyttää myös luottamusta.

Ihmisten välisissä suhteissa sitoutuminen ja yhdessä toimiminen edellyttävät keskeneräisyyden sietämisen taitoa sekä kärsivällisyyttä tavoitteiden toteutumisessa. Tavoitteiden saavuttamiseen johtaa useita polkuja, ne sisältävät erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja ja tunnetiloja iloineen ja pettymyksineen. Ajatukset eivät aina ole myönteisiä, mutta kärsivällisellä asenteella on mahdollista ohittaa synkät ja voimia kuluttavat tunnereaktiot: ajatuksista ei useinkaan voi päästä eroon, mutta niiden suuntaan voidaan vaikuttaa. ^[23]

Inklusiivinen oppimisympäristö on osallisuutta parhaimmillaan ^[24] Tutkimustulosten mukaan opiskelijat kokevat, että opiskelu inklusiivisessa oppimisympäristössä lisää tyytyväisyyttä, elämäniloa ja mahdollisuuksia vaikuttaa itseä koskeviin asioihin, koska opettajat välittävät ja kuuntelevat vaikeinkin hetkinä, ovat kiinnostuneita silloinkin, kun omat voimavarat ovat vähissä. ^[24]

"Ihminen haluaa osallistua omilla kyvyillään ja taidoillaan yhteisönsä elämään." (Aristoteles)

Lähteet

1. [△]Veijola, A. 2004. Matkalla moniammatilliseen perhetyöhön - Lasten kuntoutuksen kehittäminen toimintatutkimuksen avulla. Väitöskirja. Oulun yliopisto, Lääketieteellinen tiedekunta, Hoitotiede. Hakupäivä 12.12.2016.
<http://urn.fi/urn:isbn:9514274245>
2. [^] ^{ab}Artiles, A. 2003. Specials Education's Changing Identity: Paradoxes and Dilemmas in Views of Culture and Space. Harvard Educational Review 73(2), 164-202.
3. [△]Mäkinen, M., Nikander, E., Panzar, T. & Saari, A. 2009. Inklusiivinen erilaisuus kasvatuksessa. Reports from the Department of Teacher Education in Tampere University A30. Tampere: Juvenes Print.
4. [△]Aarnio, H. 2010. Oppijakeskeiset oppimisprosessit. Teoksessa S. Helakorpi, H. Aarnio & M. Majuri (toim.) Ammattipedagogiikkaa uuteen oppimiskulttuuriin. Hämeen ammattikorkeakoulu. Hämeenlinna. Hakupäivä 3.11.2016.
<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/96136...>
5. [△]Garrison, D.R. & Kanuka, H. 2004. Blended learning: Uncovering its transformative potential in higher education. The Internet and Higher Education 7 (2), 95-105.
6. [△]Ainscow, M., Booth, T. & Dyson, A. 2006. Improving Schools, Developing Inclusion. Great Britain: Routledge.
7. [△]Ryymin, E. 2014. Tulevaisuuden opettaja. Teoksessa A-M. Korhonen & S. Ruhaalahti (toim.) Oppimisen digiagentit. Hämeen ammattikorkeakoulu. Ammatillinen opettajakorkeakoulu. Hakupäivä 3.11.2016.
<https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/85417...>

8. [△]Nuutila, L. 2010. Yhdessä enemmän - Näkökulmia ammatillisen erityisopetuksen verkko-opetukseen ja -ohjaukseen. Haaga-Helian julkaisusarja Puheenvuoroja 4. Haaga-Helia. Vantaa: Multiprint.
9. [△]^{ab}Nissilä, S-P., Karjalainen, A., Koukkari, M. & Kepanen, P. 2015. Towards competence-based practices in vocational education - What will the process require from teacher education and teacher identities? CEPS Journal 5(2), 13-34.
10. [△]Lani, F. 2013. Preparing Teachers to Work in Inclusive Classrooms. Key Lessons for the Professional Development of Teacher Educators from Scotland's Inclusive Practice Project. Journal of Teacher Education 64, 283-287.
11. [△]Kepanen, P. & Länsitie, J. 2014. Osaamisperustainen opinpolku ammatillisen opettajan pedagogisissa opinnoissa. Teoksessa S. Mahlamäki-Kultanen, A. Lauriala, A. Karjalainen, A. Rautiainen, M. Räkköläinen, E. Helin, P. Pohjonen & K. Nyyssölä (toim.) Opettajankoulutuksen tilannekatsaus. Tilannekatsaus marraskuu 2014. Muistiot 4. Helsinki: Opetushallitus, 83-90.
12. [△]Saloviita, T. 2013. Classroom management and loss of time at the lesson start: a preliminary study. European Journal of Educational Research, 2(4), 167-170.
13. [△]Hirvonen, M. & Pynnönen, P. 2010. Ammatillisten erityisopettajien työn sisältö, muutos ja haasteet. Teoksessa L. Kaikkonen (toim.) Ammatilliset erityisopettajat oman työnsä asiantuntijoina. Tutkimus ammatillisen erityisopettajan työstä. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 109. Tampere: Juvenes Print, 39-50. Hakupäivä 3.11.2016.
<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/15473...>
14. [△]^{ab}Kaikkonen, L., Hirvonen, M. & Pirttimaa, R. 2010. Ammatillinen erityisopettaja oman työnsä asiantuntijana. Teoksessa L. Kaikkonen (toim.) Ammatilliset erityisopettajat oman työnsä asiantuntijoina. Tutkimus ammatillisen erityisopettajan työstä. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 109. Tampere: Juvenes Print, 72-89. Hakupäivä 3.11.2016.
<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/15473...>
15. [△]^{ab}Miettinen, K. 2015. Erityisopetuksen käsikirja. Ammatillinen peruskoulutus ja aikuiskoulutus. Oppaat ja käsikirjat 14. Opetushallitus. Hakupäivä 3.11.2016.
http://www.oph.fi/download/173192_erityisopetuksen_kasikirja.pdf
16. [△]Wihersaari, J. 2010. Kohtaaminen - opettajuuden ydin. Väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis 1577. Tampereen yliopisto, Tampere: University Press. Hakupäivä 3.11.2016.
<https://tampub.uta.fi/handle/10024/66693>
17. [△]^{ab}Hirvihuhta, H. & Litovaara, A. 2009. Ratkaisun taito. Helsinki: Tammi.
18. [△]Kananoja, A. 2010. Auttamisen moniulotteisuus. Ryhmätyö-lehti 1, 2-10.
19. [△]Laine, N. 2010. Luja luottamus. Miten työpaikan luottamussuhteet saa toimimaan? Riika: Taurus Media.
20. [△]Dunderfelt, T. 2015. Kuuntele ja tule kuulluksi. Kauppakamari. Viro: Printon.
21. [△]De Jong, P. & Berg, I.K. 2008. Ratkaisukeskeisen terapian oppikirja. Lyhytterapiainstituutti Oy: Livionia Print.
22. [△]Salmimies, R. 2008. Onnistu itsesi johtamisessa. Talentum.
23. [△]Happo, I., Junkkari, M., Kepanen, P., Koukkari, M. & Nuutila, L. 2015. Opiskelijälähtöinen moniammatillinen yhteistyö ammatillisessa erityisopetuksessa – kohti osallistavia käytäntöjä. Teoksessa M. Hirvonen (toim.) Yhdessä toimien ja erilaisuutta arvostaen. Ammatilliset opettajakorkeakoulut erilaisuutta kehittämässä. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 203. Hakupäivä 3.11.2016.
<http://www.theseus.fi/handle/10024/96197>
24. [△]^{ab}Koukkari, M. 2010. Tavoitteena kuntoutuminen. Kuntoutujien käsityksiä kokonaisvaltaisesta kuntoutuksesta ja kuntoutumisesta. Acta Universitatis Lapponiensis 179. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Lapin yliopisto: Lapin yliopistokustannus. [Recovery as a Goal. Conceptions of rehabilitees on holistic rehabilitation and recovy. Acta Universitatis Lapponiensis 179. Faculty of Social Sciences. University of Lapland: Lapland University Press.] Hakupäivä 3.11.2016.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-2011291056>